

Tez, Zeki

Kağıdın ve Matbaanın Kültürel Tarihi. (2008). İstanbul: Doruk Yayıncılık, 327s. ISBN:978-975-553-490-9. Kaynakça ve Kişi Adları Dizini.

Book Review

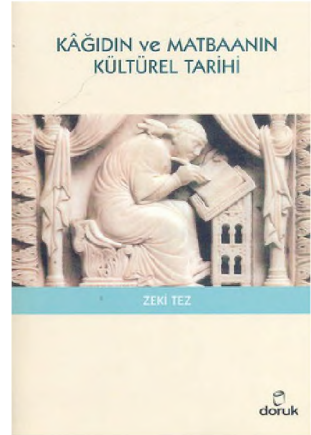
Cultural History of Paper and Printing Press. The book contains 11 chapters including Writing Materials and Paper, Protection of Manuscripts and Documents at Libraries, Writing Tools, Ink, Turkish Marbled Paper (Ebru), History of Writing, A Brief History of Writing in Europe, Calligraphy, Book Writing, Printing in History, The Art of Book Binding.

İnsanlık tarihinin en önemli buluşlarından olan yazının, maddi kültür yaratıcısı olarak, bilgi taşıyıcıları ile bugünlere kalmasına vesile olan, yazı yazma tekniklerinin, araçlarının ve yazı taşıyıcılarının en önemlisi de kağıdın ve kağıt yerine kullanılan malzemelerin; ortaya çıkışlarıdır.

Yazı ve bilgi taşıyıcısı olarak kağıdın kullanım tarihi incelendiğinde, kağıdın kullanım oranı ile toplumların gelişmişliği arasında doğrudan bir orantı vardır. Bilgi paylaşımını en yoğun şekilde başarabilen toplumdaki ekonomik, siyasi ve kültürel yapısına olan etkileri; diğerlerine göre daha fazla olmuştur. Bir ders kitabı niteliğinde yazılmış olan elimizdeki eserde, yazı ile başlayan ve yazı aktarım teknolojisinin gelişimi ile devam eden, insanlığın bilgiyi paylaşım serüveni anlatılmaktadır.

Çinlilerin kağıdı bulmasıyla birlikte; Ortaçağ Müslümanlarında, Osmanlı'da, Avrupa'da, kağıt ve yazı yazma malzemelerinde yaşanan hızlı gelişmeler kitabın ilk bölümünün konusunu oluşturmaktadır.

Kitabın ikinci bölümünde kütüphanelerdeki eski kitap ve belgelerin korun-

ması için bulunan kimyasal çözümlerden; kimyasal, biyolojik ve fiziksel kağıt hastalıklarından ve zararlılarından korunma yollarından bahsedilmektedir.

Üçüncü bölümde Avrupa’da ve Osmanlı’da kullanılan kaz, kartal, baykuş, hindi gibi birçok kuşun tüyünden kalem yapımı, kullanımı ve diğer yazı yazma aletlerinden; hokka, tebeşir ve kurşun kalem kullanımı anlatılmaktadır.

Dördüncü bölümün konusunu mürekkeptir. Çin’de ve Mısır’da kullanılan ilk mürekkeplerden, İslam dünyasında hattatların kullandığı mürekkeplerden yapım şekil ve malzemeleri, Bizans’ta imparatorluk fermanlarında kullanılan erguvan rengi kutsal mürekkepten, ortaçağ manastır atölyelerinde yazmanların yaptığı mürekkeplere, bunun yanı sıra Osmanlı’da hattatların kullandığı bezir, nefit, balmumu, zeytinyağı ve çıra gibi malzemelerden elde edilen mürekkepler, altın, zırmık, lal, bezir isi, karbon mürekkepleri diye isimlendirilen mürekkepler bu bölümde anlatılmaktadır.

Beşinci bölümün konusu kağıt bezeme sanatlarının en eskilerinden olan Ebru sanatıdır. Ebru sanatının yapımı ve çeşitlerinin anlatıldığı bölümde, anavatanı olan Çin’den Ebrunun çıkışı, Türklerde, Osmanlı’da Ebrunun yeri, Avrupa’da; Fransız ve İngilizlerin Ebruya olan merakları bu bölümde anlatılmaktadır.

Altıncı ve yedinci bölümlerin temel konusu yazıdır. Yazının gelişmediği dönemlerde yapılan mağara resimleriyle giriş yapılan bölümde aynı zamanda yazının geçirdiği evrelerle insanlığın da kültürel tarihi anlatılmış olmaktadır. Kil tabletler, çivi yazıları, hiyeroglifler, bunların ortaya çıkışları, şifrelerinin çözülmesi ayrıntılı bir şekilde açıklanmakta, resim ile yazı arasındaki ilişki irdelenmektedir. Alfabenin bulunması, geliştirilmesi, yayılması, evrimi ve günümüzde kullandığımız alfabe haline gelmesi bu bölümün konuları arasındadır.

Kitabın sekizinci bölümünü Arapça harf ve sözcüklerin kompozisyonu ile oluşan, konusunu dini ve tasavvufi yazı-resimlerin oluşturduğu hat sanatı ve hat-tatlar oluşturmaktadır.

Dokuzuncu bölümde kitap yazımı ve gelişimi üzerine kronolojik bilgiler verilmektedir. Antikçağdan, İslamiyet’e, Osmanlı’dan Avrupa’ya kitap yazımı, el yazmaları, kitabın saygınlık kazandığı dönemler, kitabın kopyalanması, ticaretinin yapılması, kimi zamanda kitapların sansürlendiği, imha edildiği dönemlerden bahsedilmektedir.

Onuncu bölümde; Alman bilim adamı Gutenberg’in tek tek metal harflerle yüksek baskı tekniğini geliştirmesiyle bulduğu matbaa, sonrasında matbaacılığın yaygın ve hızlı gelişen bir sektör olması, baskı tekniklerinin gelişimi, kitapların çoğalması dolayısıyla insanlığın çok yönlü gelişmesinin de önünün açılması burada anlatılmaktadır.

Kitabın son bölümünü ise kitap ciltlemesinin tarihi, Müslümanlardaki kitap ciltleme sanatı, türleri ve Avrupa’da yapılan kitap ciltçiliği anlatılmaktadır.

Kağıdın ve Matbaanın Kültürel Tarihi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri başta olmak üzere üniversitelerin ilgili bölümlerinde hem yardımcı ders kitabı hem de insanlık tarihinin bir bölümü hakkında bilgi edinmek isteyenler için bir danışma kaynağı niteliğine sahiptir.

Nazmiye ASLAN

Etnolog

nazmiye_d@hotmail.com

mesas@mesas.gen.tr